

שז באיזה חפצים מותר לדבר בשבת

ובו כ"ט סעיפים:

א וכבר נתנו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר ממצוא חפצך דרשו חכמים* חפצך אסורים לבקשם בשבת אפילו בדבר שאינו עושה בו שום מלאכה לא של תורה ולא שבות מדברי סופרים* אלא שעושה איזה מעשה המותר אפילו הליכה בלבדה ומעשה זה או הילוך זה הוא בשביל

ביאורים והערות

חפצים האסורים בשבת, מדויק שדוקא עשיית פעולה להמציא חפציו אסורה משום ממצוא חפצך, משא"כ הרהור המוכח שחושב לעשות מלאכה במוצאי שבת, מותר. וכן מבואר להלן (סעיף ב) דאף אם ניכר שמחשיך לצורך תלישת פירות, מ"מ כיון שאינו ניכר שההליכה בשבת היתה לצורך תלישת הפירות (שאנו אומרים שההליכה היתה משום שנטרד בלימודו, ורק אח"כ נמלך להחשיך לצורך תלישת פירות), הוי רק הרהור המוכח ומותר. וכן יש להוכיח ממה שמותר לומר הנראה שתעמוד עמי לערב (שו"ע סי' שז סעיף ז), וכתב המג"א (שם סק"י) שני ביאורים בזה. (א) משום שאינו מוכח שכוונתו שיבוא במוצש"ק לעשות פעולה האסורה בשבת (כ"ה במחצית השקל עיי"ש). (ב) שאף שמוכח שכוונתו להזמינו למלאכה וכדו', מכל מקום מותר משום שאינו דיבור אלא הרהור. וכתב המג"א שלטעם זה (שמקורו בדברי התוספות) יש להתיר אף לומר לנכרי הנראה שתעמוד עמי לערב, אף שמוכח שכוונתו שיעשה הנכרי מלאכה במוצ"ש. ורבינו נקט (שם סעיף יד) כמסקנת המג"א להתיר אף לומר לנכרי הנראה

א. כ"ה הלשון בטור, ומבואר מינה שאיסור ממצוא חפצך הוא איסור דרבנן ואסמכוהו אקרא. וכן משמע בר"ן (דף סד ע"ב ד"ה תנו). וכן נקט המשנ"ב (ביאור הלכה ד"ה שמעיין) דאמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא. וראה עוד תוס' (דף קנ ע"א ד"ה ודיבור) שאיסורו מהתורה. וכ"ה בחי' חת"ס החדשים (דף קנ ע"א ד"ה לא) בשם הרמב"ן. וראה עוד תשובות ב"ח החדשות (סי' ב), פרמ"ג (סי' שכה א"א סק"ח) שנקטו שאיסורו מדברי קבלה, ולכן החמיר הפרמ"ג בפתיחה כוללת (ה"א ס"ק יח-יט) להחמיר בספיקו כספיקא דאורייתא.

ב. כ"ה בשו"ע (סעיף א).

ג. ראה להלן (סי' שז סעיף א) שאף דיבור המועיל לעשייה שיעשה למחר, הרי הוא בכלל איסור ממצוא חפצך, וראה שם (הערה ב).

הרהור - כשמוכח שמהרהר לעשות מלאכה במוצאי שבת

ד. מסתימת רבינו כאן, ובפרט מביאורו להלן בטעם האיסור לעיין בשדהו שכתב רבינו הטעם משום הליכתו הניכרת שהולך בשביל

כדי לעשות אחר השבת איזה דבר שאסורי לעשותו בשבת בין מן התורה בין מדברי סופרים שנמצא מזמין עצמו בשבת בפועל ממש לא בהרהור לבד לדבר האסור בשבת כגון שמהלך בשדהו לראות מה היא צריכה אחר

ביאורים והערות

וז"ל דלא אסרה תורה רק מדבר דבר שהוא דרך בני אדם במשא ומתן למצוא חפציהם והוא השכירות כו' עכ"ל, והרחיב ביסוד זה החת"ס (חידושים שבת קנ ע"א ובשור"ת אור"ח סי' ס ובשור"ת חו"מ סי' קפה) שאין איסור ממצוא חפצך הכוונה להמציא חפציו האסורים, ולכן כתב החת"ס דלומר לנכרי להדליק לו נר או לתלוש פירות אינו בכלל ודבר דבר עיי"ש, אולם שכירת פועלים וכן לומר לנכרי לתלוש כל פירותיו, וכן לומר לו לעשות חפציו אפילו המותרים באופן של קבע והרבה הוי בכלל ממצוא חפצך, עיין שם יסודו מדברי הרמב"ן.

ו. וכ"כ רבינו לעיל (סי' רמד סעיף יח) איסור ממצוא חפצך על דבר האסור משום גזירה (שמא יכתוב), וז"ל אבל אסור לו לעיין ולידע מה הוא ההתעסקות שעושה הנכרי כדי ליקח ממנו חשבון על זה, דכיון שבשבת עצמה אסור ליקח ממנו חשבון אסור לו גם כן לעיין עליו בשביל החשבון שלמחר, שכל דבר שאסור לעשותו בשבת אסור להכין ולהזמין את עצמו כדי לעשותו אחר השבת כמ"ש בסימן שז עכ"ל, ואיסור חשבונות כתב רבינו (סי' שז סעיף יג) שאיסורו משום גזירה שמא יכתוב, הרי שאסור להזמין עצמו אף לדבר האסור משום גזירה.

[ולענין איסור ודבר דבר על דבר האסור משום עובדא דחול, ראה פרמ"ג (סי' שכג משב"ז סק"ב בסו"ד) שמוכח לאיסור עיי"ש. וראה תהלה לדוד (סי' שכג סק"ו) שכתב וז"ל ואפשר דלומר שיעשה למחר עובדין דחול אין בו משום ודבר דבר עכ"ל].

ז. מבאר רבינו איסור עיון בתוך שדהו משום שניכר בהליכתו שכוונתו להמציא חפציו.

שתעמוד עמי לערב, הרי שהרהור המוכח שכוונתו להזמין עצמו למלאכה במוצ"ש, מותרת. וראה עוד להלן (סי' שז סעיף כא) שלכאורה סותר לכאן, וראה מש"כ שם (הערה סד סה) בעזה"ת.

(ומש"כ להוכיח שהרהור המוכח מותר, מדלהלן סעיף ב' שהתירו להחשיך לתלוש פירות אף בניכר שמחשיך לצורך תלישת פירות, ראה להלן (הערה יב) שיטת המשנ"ב (סי' שז סקל"ט) שנקט שלא התירו להחשיך לתלוש פירות אלא משום שאינו ניכר שכוונתו לכך. ומ"מ אינו הוכחה שיחמיר המשנ"ב בכל הרהור המוכח, שיש לומר שהמשנ"ב מחשיב פעולת ההחשכה כמעשה להמציא חפציו, ודו"ק).

עשיית פעולות בשבת כדי שיוכל לעשות פעולות המותרות מיד במוצאי שבת

ה. מדויק בדברי רבינו שמשא"כ להמציא חפצים המותרים [לעשותם בשבת] אין שום איסור, אע"ג שמזמין חפציו שבמוצ"ש בשבת. והטעם, שאיסור הכנה משבת לחול הוא רק בעשיית מעשה הכנה, אבל אין איסור בהכנת והמצאת עצמו שיוכל לעשות במוצאי שבת מעשה המותר. וראה פסקי דינים צמח צדק (יב/ד יג/א) שעשה בזה מחלוקת בין רש"י שמתיר בזה, להרמב"ם [פרק כד הלכה ב' שכתב וז"ל אסור לאדם לפקוד גנותיו ושדותיו בשבת כדי לראות מה הן צריכין או היאך הן פירותיהן, שהרי זה מהלך לעשות חפצו כו' עכ"ל] שאוסר בזה, ומסיק וז"ל ולשון הגמרא מה היא צריכה, מסייע לפרש"י, וכ"כ הטור ושו"ע ע"כ. וכדברי רבינו כן מוכח בשו"ת הגרעק"א (סי' יז).

מאידיך ראה עוד שו"ת חוות יאיר (סימן נג)

השבת מעידור וניכוש וכיוצא בהם מדברים האסורים בשבת או שהולך לפתח המדינה ויושב שם עד שתחשך כדי למהר לצאת בלילה למרחץ שחוג לעיר שהרי הילוך זה הוא בשביל חפצים האסורים בשבת:

ב במה דברים אמורים כשניכר הדבר שמתכוין לחפצים האסורים כגון זה שהולך בשדהו שמה מבקש שם אם לא לראות מה היא צריכה וכן ההולך על פתח המדינה ניכר הדבר שמתכוין כדי להתקרב במרחץ הסמוך למדינה שכן היה בימיהם שהמרחצאות היו סמוכים לפתח המדינה וכן אם מטייל בעיר כדי למצוא סוס או ספינה או קרון לשכרם אחר השבת לצאת בהם לדרך והוא בענין שניכר הדבר שמתכוין לכך.

ביאורים והערות

ההליכה במוצ"ש ניכרת ההחשכה בשבת, יל"ע למה הוצרכו התוס' (ורבינו כאן) לבאר האיסור במרחצאות משום שכן היה בימיהם שהמרחצאות היו סמוכים לפתח המדינה, תיפוק ליה לאסור משום המשך ההליכה שבמוצ"ש. וצ"ל שמסוף התחום למרחץ לא היו צריכים להמשיך בהליכה במוצ"ש, שהמרחצאות היו קבועים על סוף התחום ממש. ואין להקשות דא"כ הרי זה דומה למחשיך בסוף התחום שמותר דאמרינן שנטרד בלימודו והגיע עד לשם. שיש לחלק דאם עומד סתם על סוף התחום אמרינן שנטרד בלימוד, משא"כ כשעומד דווקא בפתח המדינה ששם היו קבועים המרחצאות, אז מוכח שבדווקא הלך לשם ולא משום שנטרד בלימודו, ואסור.

טעם האיסור לטייל למצוא סוס

י. ראה מרדכי (סוף פרק כד רמז תמט) שכתב וז"ל ומינה שמעינן שלא יטייל אדם בשבת למצוא סוס או ספינה או קרון לצאת בהם ע"כ, והביאו רמ"א (סעיף א). ובפשטות היינו מפרשים טעם האיסור משום שממציא עצמו לרכוב על בהמה, ופעולת הרכיבה על בעלי חיים אסורה מדרבנן. אולם רבינו הוסיף הלשון לשכרם, הרי שנקט

וכ"ה במג"א (סק"א). ובהגדרת האיסור לשיטת רבינו, ראה להלן (סי' שז סעיף כא ובהערה סה שם). ובשיטת שאר פוסקים ראה הערה להלן. (וכן ראה לעיל הערה ד שמוכח מכאן שהרהור המוכח שכוונתו לעשות מלאכה במוצאי שבת, מותר).

עיון בעסקיו אם מותר כשאינו ניכר

ח. נקט רבינו שהאיסור לעיין בחפציו הוא רק כשניכר שמתכוין לחפצים האסורים, וכ"ה במג"א (סק"א), ובמשנ"ב (סק"א). וראה עוד חיי אדם (כלל ס סעיף ב) שחולק על המג"א וסובר שכל שמתעסק ממש בנכסיו אסור אפי' אם אינו ניכר, וז"ל לפיכך אסור לאדם להלך בתוך שדותיו וגנותיו לראות מה הן צריכין ואיך הן פירותיהן, וכן שאר נכסיו. וכן לא יטייל למצוא סוס וספינה או עגלה לצאת בהן למחר, שהרי זה עוסק בחפציו בשבת. ואף על פי שאינו ניכר כלל, אסור עכ"ל, ועיין בנשמת אדם (סק"א) שמאריך בזה. וראה משנ"ב (ביאור הלכה ד"ה שמעיין בנכסיו) שהביא דבריו וחולק עליו יעו"ש.

ט. כ"ה בתוספות (דף קנ ע"ב ד"ה ואין מחשיכין). ויש להעיר שלשיטת רבינו להלן שמבאר טעם איסור החשכה בסוף התחום, שע"י המשך

אבל אם הוא בענין שאין הדבר ניכר שמתכוין לחפצים האסורים אלא לחפצים המותרים^{יא} הרי זה מותר לפיכך מותר להלך חוץ לעיר תוך התחום ולהתעכב שם עד שתחשך כדי לתלוש פירות ועשבים מגינתו וחורבתו שבתוך התחום ולהביאם לביתו שאין הדבר ניכר^{יב} שהולך לשם בשביל תלישת הפירות כי הרואה יאמר שמא מחמת טרדת עיונו בלמודו נמשך והלך עד כה אם הוא תלמיד חכם ואם הוא עם הארץ יאמר עליו שמא חמורו נאבד לו ומהלך לבקשו ונמשך בבקשתו עד שהגיע למקום הפירות

ביאורים והערות

להמציא הליכתו במוצ"ש לדבר האסור, ולכן שפיר נקט רבינו שכיון שכאן (במחשך) לתלוש פירות) אנו אומרים שהליכתו בשבת היתה משום שנטרד בלימודו, (ושרש החילוק למה כאן לא אומרים שמוכח למפרע שהליכתו היתה לתלוש פירות ראה הערה להלן), שוב לא איכפת לן במה שניכר שהחשכתו היא לצורך תלישת פירות. וראה עוד משנ"ב (סי' שז סקל"ט) שמבאר היתר החשכה לצורך תלישת הפירות, רק משום שאינו ניכר שמחשיך לכן. ויסוד המחלוקת, שרבינו נקט שעצם ההשתהות לצורך תלישת פירות, לא מקרי פעולה האסורה משום ממצוא חפץ, (והו"ו רק כהרהור הניכר שיותר וכדלעיל הערה ד), משא"כ המשנ"ב יש לומר שנקט שהחשכה חשובה כמעשה.

ובמקור הדברים למהלך רבינו בהלכה זו נראה, שהרי הא שאנו אומרים כאן שההיתר להחשיך משום שאינו ניכר, מקורו בגמרא עירובין (דף לט ע"א) דאמרינן חמרא הוא דאירכס ליה, וסברא זו אינו שייך רק כלפי ההליכה שאינו ניכר שכוונתו לפעולה האסורה, משא"כ בהמתנה אח"כ לתלוש ולהביא פירות לא שייך סברא זו, שהרי ממה נפשך אם מצא חמורו יקחנו, ואם לא, יחזור למקומו, ולכן ביאר רבינו שבהמתנה ליכא איסור אף שמוכח שכוונתו לאיסור כיון שאין כאן מעשה.

טעם האיסור משום שממציא עצמו לשכור הבהמה. וכ"ה הלשון בקיצור שו"ע (סי' צ סעיף ב).

וביאור שיטת רבינו למה הוסיף שהאיסור משום שממציא עצמו לשכור הבהמה, יש לומר שכיון ששכירת הבהמה עושה האדם קודם פעולת הרכיבה על הבהמה, לכן נקט רבינו איסור השכירות, אמנם אין הכי נמי שמשום איסור רכיבה לחוד גם כן היה אסור להחשיך עליו. אלא שצ"ע דאמאי לא נחית רבינו לבאר האיסור משום הרכיבה שזה אסור אפילו באופן שאינו שוכר סוס מחבירו אלא שואל ממנו, ויש ליישב. וראה עוד מילואים לסעיף זה.

יא. אין הכוונה שלא התירו רק כשמוכח שמעשיו משום חפצים המותרים, אלא כל שאינו מוכח שמכוין לחפצים האסורים מותר, וכדמוכח בריש הסעיף, וכן מבואר בסי' רמ"ד (קונט"א סק"ח) דבעינן שיהא מוכח לאיסור.

החשכה הניכרת שמחשיך לצורך פעולה האסורה

יב. חידש רבינו דאף על גב ששכחשיך לתלוש פירות ניכר שמחשיך לצורך דבר האסור, מ"מ כיון שאינו ניכר שהלך לצורך כך, מותר. ורבינו לשיטתו להלן (סעיף ג) שהחשכה בסוף התחום אסורה רק משום שבהליכתו במוצ"ש מוכח למפרע שהליכתו לתחום היתה כדי

ואז נמלך להחשיך עליהם לתלשם ולהביאם לביתו בלילה אבל הילוכו לא היה בשביל התלישה האסורה בשבת אלא בשביל הבאת החמור המותרת בשבת וכן כל כיוצא בזה:

ג. אבל אסור להחשיך על התחום דהיינו לילך בשבת עד סוף התחום (או אמצעו) ולהתעכב שם עד שתחשך כדי למהר דרכו לילך משם ולהלאה

ביאורים והערות

משום שאינו מוכחא מילתא, ולסברת רבינו מיושב גם שם, שהרי אחר שקנה שביתה אינו הולך הלאה אלא חוזר למקומו, ודו"ק.

ההיתר להחשיך לתלוש פירות האם הוא אף כשהתכוין בהליכתו גם לצורך כך

יד. מבואר בדברי רבינו שההיתר להחשיך הוא רק כשהילוכו לא היה לצורך כך, ומפשטות הדברים משמע שאם התכוין בהילוכו גם לכך, אפילו שעיקר הילוכו לא היה לצורך תלישת פירות, אסור. וכן משמע בלשון השו"ע (סעיף ח) וז"ל ואם לא כוון להחשיך אלא לשמרם, יכול אף להביאם עכ"ל. וראה עוד לשון רש"י (דף קנ ע"א ד"ה ומביא פירות בידו) וז"ל הואיל ועיקר מחשבתו לא היה לכך עכ"ל, הרי שמתיר אף כשהיתה מחשבתו גם לתלישת פירות, כל שלא היתה עיקר מחשבתו לכך, וכ"ה בלשון המשנ"ב (סי' שז סקל"ח).

להחשיך תוך התחום כדי להמשיך הילוכו במוצאי שבת

טו. הוסיף רבינו (במוסגר) אמצעו, והיינו שאוסר גם להחשיך תוך התחום כל שממשיך הליכתו במוצאי שבת. ונראה יסודו עפ"י מה שמבאר רבינו להלן (במוסגר) שאיסור החשכה בסוף התחום היינו משום שע"י המשך הליכתו במוצ"ש מוכח שכוונתו בהליכתו בשבת היתה על מנת להמשיך בהליכתו במוצאי שבת, ועפ"י סברא זו הוסיף רבינו דה"ה כשמחשיך באמצע התחום אם רואים אח"כ (במוצאי שבת) שממשיך בהליכתו, יש לאסור, שהרי ג"כ צריך לעשות

יג. הנה נתבאר ששיטת רבינו להתיר להחשיך על התחום, אף שניכר שמחשיך לעשות פעולה האסורה, כיון שאינו ניכר שהלך לצורך כך. ויש לעיין החילוק בין הלכה זו למבואר בסעיף דלהלן שאסרו להחשיך על סוף התחום, ומשום שאנו אומרים שמהמשך הילוכו במוצ"ש ממילא ניכר שהליכתו בשבת היתה לצורך כך, וא"כ למה לא נאמר גם כאן שכשתולש הפירות במוצ"ש מוכח למפרע שהליכתו היתה לצורך כך. ובפרט תיקשי להוספת רבינו להלן (סעיף ג במוסגר) לאסור אף כשמחשיך באמצע התחום.

אולם באמת סברת החילוק מבוארת היטב בדברי רבינו להלן (סעיף ג), שלא שייך סברת ההיתר שמבואר כאן שאנו אומרים שהליכתו לא היתה לצורך כך אלא שנמלך עכשיו להחשיך לצורך כך, אלא כשאין צריך פעולה של הליכה חדשה, משא"כ כשצריך ללכת עוד במוצ"ש לא אמרינן שנמלך עכשיו לעשות עוד פעולה של הליכה, וכלשון רבינו וז"ל מן הסתם לא נולד לו שם דבר חדש שנמלך בשבילו (לילך משם ולהלאה) עכ"ל.

(ולחילוק רבינו, נמצא מיושבים היטב שני הציוורים שהתירו בגמ' להחשיך לצורך עשיית מלאכה האסורה במוצ"ש. (א) שהתירו להחשיך בתוך התחום כדי לתלוש פירות במוצ"ש, כמבואר בתוספות שבת קנ ע"ב ד"ה ואין מחשיכין, וזה מבאר רבינו כאן. (ב) סוגית הגמרא בעירובין דף לח ע"ב שהתירו לקנות שביתה